

עדות בגירושין

א. הקדמה

אחת המחלוקות המרכזיות והחשובות במסכת גיטין, היא המחלוקת בין ר' מאיר לר' אלעזר לגבי עדי השטר. ר' מאיר סובר ש"עדי החתימה כרתי" ואילו ר' אלעזר סובר ש"עדי המסירה כרתי": על פי ר"מ יש צורך בעדים החתומים בשטר הגט, ואילו על פי ר"א יש צורך שעדים יהיו נוכחים בשעת מתן הגט לאישה (גיטין כא; כג.).

יש להדגיש כי המחלוקת אינה סביב הצורך בהוכחה לגירושין: גם לשיטת ר"א אישה נאמנת לומר שהתגרשה כאשר מצוי בידה גט חתום בלבד, ואין היא צריכה להביא עדים כדי להוכיח את גירושיה (שם לו.). על בסיס הלכה זו תיקנו רבנן שכל גט צריך להיות חתום, משום החשש שלא יהיה ניתן למצוא את עדי המסירה - כאשר האישה מציגה גט חתום אין היא צריכה עוד לחפש את עדי הגירושין (שם). בגמ' בגיטין (כב:) נחלקו האמוראים בשאלה האם גם בשטרי ממון סובר ר"א שעדי מסירה כרתי ולא עדי חתימה¹, וכן ישנן שתי דעות בשאלה האם לפסוק כר"א רק בגיטין או גם בשטרי ממון (שם פו:).

ב. היקף מחלוקת ר"א - ר"מ

ישנן בראשונים שתי גישות מרכזיות לגבי היקף המחלוקת:

א. רש"י (שם כב: ד"ה "ר' אלעזר"), תוס' (שם ד. ד"ה "דקיימא") ור' אפרים (מובא שם בבעל המאור מו. בדפי הרי"ף) סוברים כי לדעת ר"מ עדי חתימה בלבד כרתי ולא עדי מסירה², ולדעת ר"א עדי מסירה כרתי ולא עדי חתימה.

ב. הרי"ף (גיטין מז: בדפי הרי"ף)³, הרמב"ן (שם מלחמות ה' מו. בדפי הרי"ף ד"ה "ועוד כתב", "אמר הכותב") והרמב"ם (גירושין א: טו-טז)⁴ סוברים כי לדעת ר"מ, עדי חתימה בלבד כרתי

- 1 זאת ההבנה הפשוטה בגמ'. ברם, תוס' (כב: ד"ה "אבל") מסבירים כי הדעה המצמצמת את שיטת ר"א לגיטין בלבד וממעטת שטרות ממון, נאמרה רק לגבי שטרות ראייה, ולא לגבי שטרות קניין. לאלו האחרונים אופי ודין זהים לזה של גיטין.
- 2 על פי ר"ת (תוס' שם), ר"מ דורש עדי מסירה בשעת נתינת הגט בנוסף לעדי חתימה, כיוון ש"אין דבר שבערוה פחות משנים" (הרחבה על כך בשיעור "עדות לקיום הדבר").
- 3 בהמשך יורחב בהסבר דעת הרי"ף. כאן רק יש לציין, כי ישנה דעה הסוברת שכאשר ר"א מכשיר עדי חתימה, הוא מתייחס אליהם על תקן של עדי מסירה. המסקנה העולה משיטה זו היא כי למרות שמעשית אין הבדל גדול בין ר"א לבין ר"מ, הרי שבאופן מהותי הפער ביניהם גדול.

ולא עדי מסירה, אך ר"א סובר 'אף עדי מסירה כרתי': ניתן להעיד או על ידי חתימה בשטר, או על ידי נוכחות בשעת מסירת הגט מן הבעל לאישה.

ג. השלכות למחלוקת ר"א ור"מ

מעבר להשלכה המעשית הברורה - האם צריך עדי חתימה או עדי מסירה - קיימות מספר השלכות נוספות למחלוקתם של ר"א ור"מ:

1. **פסולי כתיבה בגט.** ישנם כמה דינים מיוחדים בנוגע ליצירת הגט, למשל 'לשמה' ו'מחוסר קציצה'⁵. על פי ר"א, הפסולים קיימים לגבי כתיבת הגט. על פי ר"מ, לעומת זאת, הפסולים הללו קיימים לגבי חתימת הגט ולא בכתיבתו - החתימה היא עיקר כתיבת הגט ורק לגביה צריך להקפיד על הפסולים המיוחדים (גיטין כא:; כג.). כלומר, על פי ר"א דיני כתיבת הגט של התורה מוסבים על כתיבת הגט, ועל פי ר"מ דיני כתיבת הגט מוסבים על חתימת הגט, ואין שום דרישה הלכתית בנוגע לכתיבתו, כדברי הגמ' (שם ג:): "אומר היה רבי מאיר אפילו מצאו באשפה וחתמו ונתנו לה- כשר".

2. **מסירת הגט.** הגמ' (שם פו:) מביאה מחלוקת בשאלה האם על פי שיטת ר"א, הסובר שהמסירה היא הכרתת והיא עיקר הגירושין, יש צורך גם במסירת הגט לשמה (ולכן אם התערבבו שני גיטין לא ניתן יהיה למסור לכל אחת את שני הגיטין, כיוון שלא תהיה מסירה לשמה).

3. **גט בר-זיוף.** הגמ' (שם כב-כב:) קובעת שר"א ור"מ נחלקים לגבי דינו של גט שנכתב על משטח שניתן לזייף את הכתוב בו: ר"א מכשיר גט כזה משום שסובר שעדי מסירה כרתי, ור"מ, הסבור שעדי חתימה כרתי, פוסל את הגט. הגמ' אינה מסבירה מהו הקשר בין מחלוקת ר"א ור"מ לבין גט בר זיוף, ויש לכך שני הסברים מרכזיים בדברי הראשונים:

א. **המחלוקת לגבי גט בר זיוף אינה מהותית, אלא טכנית.** רש"י (כב: ד"ה ר"י אלעזר) מסביר שמכיוון שר"מ אין צורך בעדי מסירה בגירושין, אין דרך לברר את אמינות הגט כאשר ניתן לזייפו - ייתכן שהיה בגט תנאי שנמחק, ומכיוון שאין עדי מסירה לא ניתן לברר זאת. לשיטת ר"א, לעומת זאת,

4 הרמב"ם סובר כי ניתן לגרש הן על ידי עדי חתימה והן על ידי עדי מסירה. מאחר שהגמ' (גיטין פו:) פוסקת כר"א (לפחות לגבי גיטין), יש להסביר כי הרמב"ם סבור שר"א מכשיר גם עדי חתימה וגם עדי מסירה (עיינין שם במגיד משנה ובכסף משנה).

5 לנושא הכתיבה 'לשמה' הוקדש שיעור עצמאי. 'מחוסר קציצה' הוא פסול במקרה שהגט נכתב במחובר לקרקע, כגון על עץ, ולאחר מכן נקצץ וניתן לאישה (גיטין כא:).

הגירושין נעשים בפני עדים, והם יוכלו להעיד אם היה תנאי בגט. כלומר - על פי פירוש רש"י - אם היו בכל זאת עדים נוכחים בגירושין, הם יכולים להעיד והאישה תהא מגורשת בגט בר זיוף, אף לדעת ר"מ. אם כן, הרי שלדעת רש"י הקשר בין מחלוקת ר"מ ור"א לבין שאלת כשרות גט בר זיוף נובע מחששות צדדיים, הנוצרים מבחינה טכנית לר"מ ולא לר"א.

ב. **המחלוקת לגבי גט בר זיוף היא מהותית.** תוס' (שם כב. ד"ה "מאן") כותבים שעל פי ר"מ גט בר זיוף פסול משום שר"מ מצריך שהגט יהיה מוכח מתוכו - ניתן יהיה לדלות ממנו את כל המידע הנחוץ על הגירושין ללא כל תוספת ידע ממקורות חיצוניים לגט. תוס' (שם כד. ד"ה "בעדי") מוסיפים שגם אם יש עדים שמעידים על הגירושין ועל הכתוב בגט, ר"מ סבור שהגט פסול אם אין את כל העובדות בגט עצמו. כאשר הגט הוא בר זיוף, הרי שיש צורך במקור מידע חיצוני שיאשש ויאשר את אמינות השטר, ועל כן אין 'מוכח מתוכו', והוא פסול. בדומה לכך, ר"מ - על פי תוס' - יפסול גם גט ללא שמות (שם כ. ד"ה "הא") וכן גט במקרה שיש בעיר אדם נוסף עם שם המגרש (שם כד. ד"ה "בעדי"), וזאת משום שאין בגט את כל המידע הנחוץ.

4. **שני שטרות היוצאים ביום אחד.** הגמ' בכתובות (דס-דז): דנה במקרה בו שני אנשים טוענים ששדה נמכרה להם מאדם מסויים, וכל אחד מהם מציג כראיה לדבריו שטר מכר מאותו אדם, כאשר שני השטרות בעלי אותו תאריך⁶. רב פוסק שיש לחלוק את השדה שווה בשווה בין מחזיקי השטרות, ושמאל חולק ופוסק שיש לבצע 'שודא דדייני', כלומר נתינת השדה כולה לאדם אחד בו יבחר הדיין⁷. במהלך הדיון בגמ', ישנו ניסיון לקשר בין מחלוקת רב ושמאל למחלוקת ר"מ-ר"א: רב סבר כר"מ, ושמאל סבר כר"א. התוס' (שם צד. ד"ה "לימא") מציע שני הסברים לקישור של הגמ':

א. **הקישור בין המחלוקות מהותי.** על פי שיטת ר"מ, שעדי חתימה כרתי, הקניין שבשטר מתבצע רק על פי הנתונים שאפשר להסיק מתוך השטר⁸, ומכיוון שאי אפשר להסיק מתוך השטר באיזה שעה של היום הוא נמסר, הקניין מתבצע רק בסוף היום. לכן, גם אם שטר אחד נמסר לפני השטר השני, אין לכך כל

6 אם בשטר אחד היה נקוב תאריך מוקדם מזה של השני, אז לא הייתה כל בעיה - השדה נמכרה לבעל השטר המוקדם, ואחרי כן המוכר, שהשדה יצאה כבר מרשותו, 'מכר' שוב את השדה לאדם נוסף. ברם, כאשר בשני השטרות נקוב אותו התאריך, לא ניתן לקבוע בוודאות למי מהם נמכרה השדה.

7 ישנה מחלוקת בין רש"י לתוס' בשאלה כיצד מכריעים הדיינים למי לתת את השדה: רש"י (כתובות פה: ד"ה "שודא דדייני") סבור כי הדיינים משערים למי השדה נמכרה קודם, ואילו התוס' (כתובות פה: ד"ה "שודא דדייני") סוברים כי הדיינים נותנים את השדה לאחד מבעלי השטרות באופן שרירותי.

8 התוס' כאן ממשך את שיטתו - שהוסברה לעיל - כי לדעת ר"מ חלות השטר היא רק מתוך הכתוב בו, ולא על פי מקורות חיצוניים.

משמעות, כיוון ששני השטרות קונים רק בסוף היום. כך סבור רב, ולכן הוא פוסק "יחלוקו" - שני השטרות 'נכונים', כלומר שניהם חלים בבת אחת בסוף היום, ופסק החלוקה אמיתי ונכון. התוס' אינם מסבירים את דעת שמואל ואת הקישור לדעת ר"א, ונראה כי על פי שיטת ר"א ושמואל, שעדי מסירה כרתי, קניין השטר חל על פי השעה שבה הוא נמסר, ללא קשר לשאלת הנתונים שאפשר להסיק מן השטר. לכן, האדם שהשטר נמסר לו קודם קונה, והשני אינו קונה, ומכיוון שכך הדיינים מסופקים, והפתרון שהם מוצאים לספק שלהם הוא שודא, כיוון שהדיינים אינם רשאים לעשות שקר בנפשם ולפסוק חלוקה⁹.

ב. **הקישור בין המחלוקת צדדי**, ואינו קשור באופן ישיר למחלוקת האם עדי חתימה או עדי מסירה כרתי¹⁰.

5. **עדי בחתומיו זכין לו**. הגמ' בב"מ^(יג) מביאה את דעת אביי ש"עדי בחתומיו זכין לו" - שיעבודי השטר חלים כבר משעה שהשטר נחתם, לפני מסירתו. באופן פשוט, נראה שאביי חייב לסבור כר"מ שעדי חתימה כרתי, ואז יש משמעות ותוקף לחתימה על השטר ללא מסירתו. על פי השיטה שעדי מסירה כרתי, סביר לומר כי תוקף השטר יחול רק במסירת השטר¹¹, כי לפני מסירת השטר אין כל תוקף לשטר. דא עקא, מפשט הגמ' בסנהדרין^(כח) משמע שאביי סובר כר"א שעדי מסירה כרתי. תוס' (שם ד"ה "והא")¹² אכן קובעים שדין עדי בחתומיו זכין לו תקף גם על פי ר"א - חתימת השטר יוצרת את השעבוד אם השטר 'מוכח מתוכו', אך בכל מקרה יש צורך בעדים בשעת המסירה.

ד. הסבר המחלוקת

ניתן להסביר את מחלוקת ר"א-ר"מ בשתי דרכים, על פי בחינת מוקדים שונים:

א. מוקד המחלוקת הוא בדיני עדות לקיום הדבר בגירושין¹³

ר"א סבור כי עדים לקיום הדבר דרושים כדי ליצור פרהסיה במעשה או כדי להגביר את גמירות הדעת של הצדדים, ולכן דרושים עדים בעת מעשה הגירושין¹⁴.

9 הסבר זה קשור לשאלה הכללית של פסיקת בית דין בספקות ממוניים. עיין ב"מ ב. תוד"ה "ויחלוקו", ב"ב לד: תוד"ה "ההוא ארבא", ואכמ"ל.
10 אכמ"ל בהסברו המדויק של תוס'.
11 הרמב"ן (מלחמות ה' גיטין נו. בדפי הר"ף) אכן סובר כי לא ניתן לקבל את דין "עדי בחתומיו" מבלי לסבור שעדי חתימה כרתי, והוא מביא זאת כהוכחה לכך שאפילו למ"ד עדי מסירה כרתי גם עדי חתימה כרתי.
12 ראה גם תוס' גיטין יז. ד"ה "מפני".
13 ההסברים שיובאו כאן הם הסברים שונים הקיימים בסוגיית "עדות לקיום הדבר", ולנושא זה מוקדש שיעור נפרד.

ר"מ סובר כי הדרישה לעדות לקיום הדבר היא תיעוד האירוע, על מנת שיהיה ניתן להוכחה בפני בית-דין בכל עת. דרישה זו ניתנת לקיים על ידי חתימת העדים בגוף הגט.

כיוון זה של הסבר המחלוקת נמצא בדברי רש"י (גיטין כב: ד"ה "רבי אלעזר"), המקשר בין שיטת ר"א לבין הצורך הבסיסי בעדי קיום בגירושין, וכן בדברי הרמב"ם (הלכות גירושין א:ג) המדגיש את חשיבות הפרסום של הגירושין.

ברם, על פי הסבר זה לא ברור מדוע ר"מ פוסל עדי מסירה, שהרי גם על ידי עדי מסירה ניתן להשיג את הדרישה של עדות לקיום הדבר. ייתכן שר"א סבור שהצורך בעדות בגיטין נובע רק מדרישה של עדות לקיום הדבר, ודרישה זו ניתנת למלא על ידי עדי מסירה, אך ר"מ סובר כי ישנה דרישה נוספת, אותה לא ניתן למלא רק על ידי עדי חתימה.

II. מוקד המחלוקת הוא בדיני שטרות¹⁴

ר"מ סובר כי יש לתת את התוקף לשטר דווקא על ידי חתימה בגוף השטר. זאת, ניתן להסביר בשני כיוונים עיקריים:

1. **רק עדים החתומים על גוף השטר נחשבים כ'עדי השטר'**. בכדי להגדיר עדים כ'עדי שטר', העדים צריכים להיות חלק מגוף השטר - עדי חתימה, ולא נספח חיצוני - עדי מסירה.
2. **בכדי ששטר יוכל לשמש כשטר קניין¹⁶ עליו להיות בר שימוש יעיל כשטר ראיה.** אם אין עדים החתומים בגוף השטר - עדי חתימה - אזי יש להסתמך על עדי המסירה, ובצורה כזו השטר אינו יעיל בתור ראיה. על פי גישה זו, השטר פועל מכוח הראיה שבו: כאשר אדם מוסר לחברו שטר ראיה על בעלות לגבי נכס מסוים, הוא בעצם מוסר לחברו פוטנציאל תביעה וזכייה על הנכס בבית דין, ולכן הוא הופך להיות השולט בפועל על הנכס. בעקבות השליטה המציאותית על

14 יש להעיר שתי הערות חשובות לגבי הסבר זה:

א. כפי שצוין לעיל, ישנה דעה בגמ' כי ר"א סובר שעדי מסירה נדרשים גם בשטרות ממון. אם כן, על פי הסבר זה יש לומר כי 'עדות לקיום הדבר' נצרכת גם בקניינים. כך אכן סובר קצות החושן (דמא:א), אך לפי דעתו הימצאות המוכר מספקת 'עדות לקיום הדבר', ואין צורך בעדים (עיין בשיעור בנושא).

ב. כאמור לעיל, ר"ת סובר כי ר"מ מצריך עדי מסירה בנוסף לעדי החתימה, שהם היוצרים את העדות לקיום הדבר. על פי שיטתו, אם כן, יש להסביר באופן אחר את מחלוקת ר"מ-ר"א.

15 כיוון זה עולה ברא"ה (כתובות צד. ד"ה "איתמר", הובא בשטמ"ק שם ד"ה "דו"ל הרא"ה"), הסבור כי לדעת ר"א "לא בעינן סהדי אלא לשווייה שטרא".

16 הכוונה כאן אינה לקניין במובן הרגיל, אלא לשטר קניין בהנגדה לשטר ראיה - שטר קניין הוא שטר שיוצר חלות, כמו מכירה או גירושין, ולא רק מעיד על חלות.

הנכס, משיג ממילא מקבל השטר גם את השליטה ההלכתית בנכס, וכך מתבצעים הקניין או הגירושין באמצעות השטר¹⁷. ברם, כאשר עדי החתימה חסרים, אזי לא נמסר לקונה מסמך שיוכל לשמש כראיה, ולכן למסמך אין תוקף לבצע קניין. על פי גישה זו מובנת השיטה (גיטין כ. תוס' ד"ה "הא", כב. ד"ה "מאן", כד: ד"ה "בעדי", ראה לעיל עמ' 78) לפיה הדעה המצריכה עדי חתימה מצריכה גם ששטר יהיה 'מוכח מתוכו' - אם אין השטר 'מוכח מתוכו', אזי מימד הראיה שבשטר פגום, ולכן לא ניתן לבצע באמצעותו קניין. כלומר, ר"מ מניח שתי הנחות:

- א. קניין השטר מתבסס על העברת הראיה שבשטר.
  - ב. הראיה בשטר קיימת רק כאשר קיימים עדי חתימה.
- את דעת ר"א, ניתן להסביר בכמה צורות, בהתאם לשני ההסברים שהוצעו בשיטת ר"מ, ובהתאם לשיטות הראשונים בשאלה האם ר"א מכשיר עדי חתימה.
- אליבא דהסוברים כי ר"א מכשיר גם עדי חתימה וגם עדי מסירה**, ניתן לומר כך¹⁸:
1. על פי ההסבר לפיו ר"מ טוען כי יש צורך דווקא בעדות שנמצאת בגוף השטר, ר"א יסבור כי גם עדות שאינה כתובה פיזית על השטר - עדי חתימה, אלא נמסרת בעל פה ומתייחסת אל השטר - עדי מסירה, נחשבת 'עדות השטר'.
  2. על פי ההסבר לפיו ר"מ סובר כי קניין השטר תלוי בראיה שבו, וזו מושגת רק על ידי עדי חתימה, ר"א יכול לחלוק על כל אחת משתי הנחותיו של ר"מ, ואם כן ניתן להסביר כך את ר"א בשתי דרכים:
    - א. ר"א חולק על סברתו הבסיסית של ר"מ, וטוען כי הקניין שבשטר אינו תלוי בראיה שבו.
    - ב. ר"א מודה לסברתו הבסיסית של ר"מ, כי קניין השטר תלוי בראיה שבו, אך הוא סבור כי את ראיית השטר ניתן להשיג גם על ידי עדי מסירה.
- אליבא דהסוברים שר"א מכשיר עדי מסירה בלבד, ופוסל עדי חתימה**, ניתן להסביר כך:

17 על ידי ההבנה לפיה אחת הדרכים לבצע קניין היא באמצעות העברת השליטה המציאותית בחפץ הנקנה, ניתן להסביר קניינים נוספים, והבולטים שבהם הם קניין משיכה וקניין הגבהה.

18 ההסברים בשיטת ר"א שיובאו כאן הם על פי השיטה לפיה ר"א מכשיר עדי חתימה על תקן עדי חתימה, ולא על תקן עדי מסירה. לשיטה - שתובא להלן - המסבירה שר"א מכשיר עדי חתימה כעדי מסירה, הרי שהפער בין ר"א לבין ר"מ מבחינת תפיסת השטר הוא גדול יותר מזה שיוסבר כאן.

1. על פי הגישה לפיה ר"מ דורש עדי חתימה כי רק עדי חתימה יכולים להפוך לחלק אינטגרלי מן השטר, ניתן לומר ר"א סבור בדיוק להיפך: **שטר מקבל את משמעותו בזמן מסירתו, שהרי החלות שהשטר יוצר מתרחשת רק בשעת מסירתו.** לכן, העדים נצרכים דווקא בשעה זו, בה השטר מקבל את משמעותו ומתפקד כשטר, ובהתאם לכך ר"א דורש עדי מסירה. עדי החתימה, לעומת זאת, סיימו את תפקידם לפני שהשטר נמסר, ועל כן אין להם משמעות כלל לגבי החלק המהותי שבשטר - מסירתו. ניתן לתמוך בשתי הוכחות את ההבנה לפיה שטר מקבל את תוקפו ואופיו הייחודי כשטר רק כאשר הוא בידי מקבל השטר:

א. עדות בכתב היא עדות פסולה (גיטין ע"א)¹⁹, ועל כן יש להבין כיצד שטר יכול לתפקד כעדות. הרמב"ן (ב"ב ע"ז. ד"ה "החור") מסביר שהעדים החותמים נחשבים שליחים של נותן השטר, ולכן רצון המתחייב בשטר הוא תנאי הכרחי ליצירת שטר. נראה כי **לדעת הרמב"ן שטר פועל על ידי דעת מתחייב, כלומר על ידי הסכמתו של אדם שהשטר יעיד נגדו.** ההסכמה מגדירה את העדים כמעין שליחים לחייב את נותן השטר: לא נוצרת כאן עדות אובייקטיבית רגילה בכתב, אלא בעל החוב יוצר מדעתו "עדות עצמית" אשר - מכוח הסכמתו והתחייבותו - תעיד נגדו בעתיד. העדים אינם מעידים על המעשה הכתוב בשטר, אלא הם מאשרים כי קיימת כאן 'דעת מתחייב', ובמקרה כזה עדות בכתב אינה פסולה. על פי גישה זו, **השטר מקבל את תוקפו ומשמעותו רק כאשר מקבל השטר אוהו בו, כי נותן השטר מתחייב שאחזקת השטר בידי הצד השני תוכל לשמש כראיה נגדו.** כך ניתן להסביר גם את דעת הר"ף (יבמות ט. בדפי הר"ף), לפיה כאשר השטר נמצא אצל העדים קיימת בעיית עדות בכתב²⁰, אך כאשר השטר נמצא אצל התובע בעיה זו נפתרת²¹.

ב. במשנה ובגמ' בב"מ (יב-יג, יח-יח): מועלים חששות שונים בגינם אין להחזיר שטר שנמצא, אך החששות הללו אינם מונעים מתובע לגבות על ידי שטרו. ניתן להסביר זאת על ידי ההבנה שהוצגה לעיל: כאשר התובע מחזיק בידי

19 כך סבור רש"י בפירושו לתורה (דברים י"ט:טו), אך ר"ת (מובא בתוס' ב"ב לט: ד"ה "מחאה") חולק עליו וסבור שעדות כזו היא כשירה, כל עוד העד שכותב אותה אינו אילם.

20 ייתכן שהר"ף סובר כך רק לגבי שטרות שאמורים להימצא אצל העדים. עיין בבעל המאור, מלחמת ה' וספר הזכות על אתר.

21 היחס בין פסול עדות בכתב לבין כשרות שטר הוא נושא מורכב וסבוך, וכאן הוצגה רק דעה אחת בנושא. עיין עוד כתובות כ. תוד"ה "ורבי יוחנן", ר' חיים הלכות עדות ג:ד, ואכמ"ל.

את השטר, יש לשטר תוקף ומשמעות של שטר, ולכן הוא יכול לגבות על ידי השטר, אך כאשר השטר אינו בידי התובע הוא מאבד את כוחו ותוקפו, ולכן חששות שונים ימנעו את החזרת השטר.

2. על פי הגישה לפיה ר"מ סבור כי קניין השטר מתבצע על ידי הראיה שבו, ר"א יסבור כי אין הדבר כך - אין קשר בין הראיה שבשטר לבין הקניין שהוא יוצר, ולכן עדי חתימה לא יועילו. הדבר שיוצר את חלות השטר הוא מסירתו, ועל כן צריך עדים שיעידו על מסירת השטר.

ניתן להציע כמה השלכות להסברים השונים למחלוקת:

- א. **חלוקה בין גיטין לבין שטרות קניין.** על פי הגישה לפיה מוקד המחלוקת הוא השאלה האם קניין השטר תלוי בראיה שבו, מובנת הדעה בגמ' (גיטין כב. פו. ראה לעיל עמ' 76) המחלקת בין גיטין לשטרות קניין: בתחום הממונות אכן סביר כי השתלטות על הראיה לגבי הנכס - שטר הקניין - יוצרת וגורמת לחלות - בעלות על הנכס. ברם, הגירושין הינם הליך איסורי, ולא ממוני, ולכן בהם לא ניתן לומר שהשתלטות על הראיה - הגט - תגרור גם את החלות - הגירושין.
- ב. **חלוקה בין שטרות ראיה לבין שטרות קניין.** יש דעות המפצלות בין שטרות קניין, בהם יועילו עדי מסירה, לבין שטרות ראיה, בהם עדי חתימה בלבד יועילו²². גם דעות אלו ניתן להסביר על פי הגישה לפיה מוקד המחלוקת הוא השאלה בדבר הקשר שבין הקניין לבין הראיה: בשטרות קניין אכן אין צורך בראיה, ולכן גם עדי מסירה יועילו, אך בשטרות ראיה ברור שצריך ראיה, ולכן רק עדי חתימה כשרים.
- ג. **טענת "פרוע" נגד שטר הלוואה שיש בו עדי מסירה בלבד.** לווה אינו נאמן בטענת פרעון נגד שטר חתום (שבועות מא., רמב"ם הלכות מלווה ולווה יא:א), אך הוא כן נאמן נגד עדים המעידים על הלוואה (שבועות מא:)²³. לשאלה האם עדי מסירה מעידים למעשה מתוך השטר, או שמא הם עדות חיצונית לו, יכולה להיות השפעה על מקרה בו יש שטר הלוואה עם עדי מסירה בלבד²⁴: אם עדי המסירה אינם חלק מן השטר, אלא הם עדות חיצונית לו, אזי שטר הלוואה ללא עדי חתימה הוא, למעשה, עדות בעל פה על הלוואה, ואם כן - הלווה יהיה נאמן לטעון שפרע את החוב. לעומת זאת, אם עדי המסירה נחשבים כעדי השטר

22 ראה תוס' גיטין כב: ד"ה "אבל", ראב"ד שם מו: בדפי הרי"ף אות ב'.

23 על פי דעה אחת בגמ', שכמוה נפסק להלכה (רמב"ם שם).

24 שאלה זו נידונה בספר העיטור (אות ע', עיסקא וחוב, יג:), ובחידושי ר' חיים לש"ס (סימנים קטו, שכו).

ומהווים חלק ממנו, אזי גם שטר עם עדי מסירה בלבד הוא שטר, ולכן הלווה לא יהיה נאמן לטעון שפרע את החוב²⁵.

ד. **הצורך ב'מוכח מתוכו'**. כאמור, התוס' סוברים כי ר"מ מצריך ששטר יהיה 'מוכח מתוכו'. הסברה לכך היא שהעובדה שעדי חתימה הם הכורתים, מהווה סימן לכך שחלות השטר היא על פי הכתוב בו בלבד. אם ר"א מסכים לסברה הבסיסית הזו, אך הוא סובר בנוסף לכך שעדי המסירה יכולים גם הם להפוך לחלק מן השטר, אזי גם ר"א סובר שהשטר צריך להיות 'מוכח מתוכו', אפילו כאשר ישנם עדי מסירה.

ה. דעת הרי"ף

כאמור, הרי"ף קבע נחרצות שר"א סובר "אף עדי מסירה כרתי" כלומר, ר"א מכשיר גט בעדי חתימה. ישנן שתי דעות בראשונים בהסבר דעת הרי"ף:

א. **ר"א סובר שיש שני מסלולים נפרדים בשטר - עדי חתימה, כמו ר"מ, ועדי מסירה**. כל מסלול פועל בצורה שונה ואין כל קשר ביניהם. כך סובר הרמב"ן

(מלחמות ה' למסכת גיטין, מו. בדפי הרי"ף).

ב. **עדי החתימה מתפקדים על תקן עדי מסירה** - עדי החתימה מוכיחים שהייתה מסירה, ועל כן ר"א מכשיר גם אותם. כלומר, באופן בסיסי גם הרי"ף מודה שר"א מכשיר עדי מסירה בלבד, אך **מעשית** גם עדי חתימה יועילו. כך סובר הרי"ף (גיטין מח. בדפי הרי"ף): "דהוּוּ להוּ עדי חתימה כעדי מסירה שהרי הגט יוצא מתחת ידה בעדים הללו ובידוע שהבעל מסרה לה ונמצאו כאילו הן עצמן מעידים על המסירה".

על פי הסבר זה מובן ביטוי הרי"ף "והן עיקר" ביחס לעדי המסירה, וכן הדגשתו של הרי"ף שהגט נמצא תחת ידי האישה - רק כאשר האישה מציגה את הגט עדי החתימה מעידים על המסירה לגירושין כעדי מסירה.

25 מקרה נוסף אותו ניתן להציע הוא מקרה בו עדי מסירה זוכרים את מסירת השטר באופן כללי, אך הם אינם זוכרים את כל פרטי ותנאי השטר: על פי ההבנה לפיה עדי המסירה הם עדות חיצונית לשטר, סביר לומר כי הפרטים אותם העדים אינם זוכרים הם עדות בכתב, ועדות זו פסולה. על פי ההבנה לפיה עדי המסירה הם חלק מן השטר, ניתן לומר כי העדים יכולים להעיד על סמך הכתוב בשטר.